

Pedagógus-továbbképzés főiskolánkon

A nevelés és önnévelés, képzés és önképzés, művelés és önművelés gazdagító hatásai előtérbe állítják a pedagógusok továbbképzésének újragondolását. A továbbképzés egyik eszközévé szeretnénk tenni azt az elgondolást, hogy az egyéni tapasztalatok, az igények és szükségletek is befolyásolhassák a főiskola műhelymunkáját. Csak ilyen szellemi műhelymunka vetheti meg az alapját az önművelés és önképzés folyamatának is.

A továbbképzés változatos, intellektuális, emocionális, szociális alakzatainak rendszerbe illesztése a főiskolai munka különös feladata. A képzésben részt vevő pedagógusok vállalják, hogy a már megszerzett szaktudásukat egy átfogó szemlélet alapján újraértelmezzék és értékeljék, főképpen abból a szempontból, hogy saját szakterületükön hol található a fejlesztési pontok.

Megismertetjük a fejlesztő nemzetközi és a hazai törekvéseket a pedagógiában, a tantárgypedagógiákban, a különböző tudományterületeken, kiemeljük azok elméleti és gyakorlati konzekvenciáit. Arra ösztönözzük a pedagógusokat, hogy legyenek képesek a szakmai környezet objektív értékelésére, sajátítsák el azokat a képességeket és technikákat, amelyekkel megújíthatják pedagógiai kultúrájukat. Szerezenek képességeket, amelyek birtokában a változásokat, az elért eredményeket egységben tudják áttekinteni.

Továbbképzési rendszerünkben a következő elemekből építkezünk:

- a) Általánosan művelő-fejlesztő témakörök: pedagógiából, pszichológiából, kommunikáció-elméletből. Ehhez kapcsolódó helyzetgyakorlatok.
- b) Általános szakmai tárgyak: az iskolaelmélet, iskolapedagógia kérdései, az értékek pedagógiája és az etika.
- c) A választható szakmai alapoató témakörök: a személyiségismeret, a differenciált képességfejlesztés, család- és ifjúságvédelem, környezeti nevelés, honismeret, a nevelés és oktatás módszertana, a NYIK-program.
- d) A speciális ismeretek: az alternatív pedagógiák köre, a 4H pedagógiája, a gazdálkodási ismeretek pedagógiája, az osztályfőnöki munka, az egészségre nevelés, a szabadidő pedagógiája, a nehezen nevelhető gyerekekkel való foglalkozás metodikája, a munkaközösség-vezetők képzése, a nevelési eredményvizsgálatok, kutatómódszertan.

Többéves tapasztalatunk igazolta, hogy pedagógus-továbbképzéseink akkor hatékonyak, ha a résztvevők maguk tárják fel szükségleteiket és tanulási hiányait, maguk határozzák meg elérendő céljaikat. Bekapcsolódnak a problémák megvitatásába, nyitottak minden tapasztalat átgondolására, hajlandóságot mutatnak gondolkodásmódjuk megváltoztatására.

Legsikeresebb továbbképzési formáink: a tanítók nyári akadémiai, a szakvezető tanárok továbbképzései, a szakmai fórumok, a tantárgy-pedagógiai napok, a gyakorlati bemutatók, a tanítói szerephez kapcsolódó tanfolyamok, a tananyagfejlesztő programok kidolgozása, a műhelybeszélések, találkozók a tankönyvszerzőkkel és – kiadókkal, a tanszék-bemutatók, információhordozók, médiumok megjelenése az oktatásban, a különböző tréningek.

Valamennyi képzési formánk arra épül, hogy bővítse a pedagógusok szakmai tudását, a tudás különböző helyzetekben való alkalmazását, a problémák és megoldások elemzését. Olyan tartalmak, amelyek a tanítói szerepből erednek, vagy a tanítói munkával kapcsolatosak, feltételezik a teammunkát, a kommunikációs- és tárgyalási készséget, az önértékelést. Csak alkotó pedagógus-

tület képes az iskolai gyakorlat megváltoztatására, ahol az önelemzés, önértékelés és önművelés gyakorlata mellett az együttműködés, a kritikus magatartás és a fokozott felelősség kerül előtérbe.

A *szakvezetők differenciált képzése és továbbképzése* abból az alapvetésből indult ki, hogy a továbbképzés minden szintjén alapos, gyakorlatra orientált elméleti képzésre van szükség, hiszen ez a feltétele az önálló, alkotó pedagógiai munkának, az igények szakszerű értékelemzésének, a kívánalom értékességével adekvát attitűdnek, az elfogadástól az elutasításig. Indokolt az elméleti és gyakorlati képzés egységének megteremtése. Helyt adunk a pedagógiai helyzetmegoldásnak, az iskolai élet viszonylagos teljességét átfogó, huzamosabb ideig tartó, változatos, alapos elemzésekkel egybekapcsolt hospitálásoknak; az egyre nagyobb autonómiát tükröző, a valóságot egyre jobban megközelítő feltételek között végzett tényleges nevelőmunkának.

A pedagógiai tevékenység *interaktív szakaszán* belül jelentős szerepet szánunk a tanulás-szervezés különböző módjainak, mind az értékelés, mind a kapcsolatteremtés megismertetésének, megtanulásának.

Nagyobb hangsúlyt kap a továbbképzésben az egyes *szervezési módok* sajátosságainak, lehetőségeinek egymáshoz való viszonyának elemzése, gondot fordítunk a pedagógiai tevékenység specifikumai szempontjából történő jellemzésre, bizonyítjuk valamennyi szervezési mód esetében a „személyes találkozás” élményét.

A *teljesítmények értékelésénél* igény a korszerű elméleti megalapozás, s ez akkor segíti a gyakorlat továbbképzését, ha a megvalósítás feltételei is megvannak.

A *kapcsolatteremtésben* feltárjuk az osztályban zajló interperszonális kapcsolatok hatásmechanizmusát, ezek kezelésének, befolyásolásának módját.

Figyelmet fordítunk a *szakvezetők saját munkájának elemzésére, értékelésére*, tudatosítjuk a tevékenység jelentőségét, a pedagógiai tevékenység permanens korrekciója érdekében való felhasználhatóságát. Foglalkozunk az önelemzés forrásaival, a szerzett információk kódolásának célszerű módjaival, lehetséges változásaival, az elemzés eredményeinek beépítési lehetőségeivel a következő szervezési tevékenységbe.

A fentebb említett elemekkel azt az igényt hangsúlyozzuk, hogy a továbbképzés valamennyi lehetőségében az adott problémával kapcsolatos *ismeretrendszernek* és az erre épülő *gyakorlatrendszernek* is helyt kell kapnia.

a) Az ismeretrendszerrel kapcsolatban lényeges, hogy összefoglalja a pedagógia – adott témához kapcsolódó – megállapításait, rendezze és értelmezze a társtudományok témával összefüggésbe hozható nézeteit; tekintettel legyen mind az elméletben, mind a gyakorlatban élő, eltérő nézetekre, hogy az elméleti ismeretek a pedagógiai tevékenységben céljuknak megfelelő helyet kapjanak.

b) A gyakorlatrendszer a tudatos, biztonságos pedagógiai tevékenységhez való eljuttatás szolgálatában áll. Egy ilyen gyakorlati sor fő pillérei: anticipált pedagógiai események elemzése, értékelése; mások gyakorlatának elemzése, értékelése (videofelvétel, élő bemutatók); saját gyakorlat elemzése, értékelése.

Kidolgoztuk az intenzív feldolgozást lehetővé tevő *szervezeti megoldásokat* is. Úgy látjuk, hogy a szervezett csoportos és az önálló egyéni továbbképzésre, valamint ezek kombinációjára egyaránt érdemes gondolnunk.

A szervezett *csoportos megoldási lehetőségek* közül hatékonyak a tantestületi és munkaközösségi továbbképzések. Ezek az alkalmak lehetővé teszik az ismereteknek a konkrét iskola helyzetéhez, problémáihoz alkalmazkodó feldolgozását, a gyakorlati alkalmazás különböző szintjeinek, változatainak megbeszélését, hogy a pedagógusok jobban megismerjék egymás és önmaguk értékeit, hiányosságait. Emellett hozzájárulhat a pedagógiai egység kialakulásához is.

Az önálló, *egyéni továbbképzés* igénye természetes, ha a nyugalmas időbeosztás lehetőségére, az egyéni elmélyedés szükségességére hivatkozunk.

A hatékonyság szempontjából természetesen valamennyi szervezeti megoldáson belül alapvetők az alkalmazott *módszerek, eszközök*.

Kiemelt szerepet biztosítunk a gyakorlatra orientált előadásnak, hiszen e módszernek az információközvetítés gyorsasága, a hatékonyság attitűdjének formálása szempontjából alig van versenytársa.

Igénylik munkatársaink az élményszerű, tapasztalatcsere jellegű *megbeszéléseket, a modellkövető eljárásokat, a bemutató órákat.*

Az *oktatási eszközök* közül a továbbképzésben azok látszanak jól alkalmazhatónak, amelyek biztosítják az elmélet elsajátításának és gyakorlati megvalósításának önálló, egyéni és csoportos módjait is, illetve ezek kombinációját (munkatankönyvek, órafelvételek).

A körültekintően megszervezett képzési, továbbképzési rendszer is csak akkor fejt ki valóban jelentős hatását, ha a mindenkori pedagógiai valóság ismeretében tisztázzuk, milyen feladatokat tud ellátni a képzés, melyek azok a pedagógiai ismeretek, jártasságok, készségek, amelyek a gyakorlati munkában és a továbbképzés útján sajátíthatók el.

Ebben az évben gondot fordítottunk a 4 éves tanítóképzés és a NAT tartalmi összefüggéseinek kidolgozására, a helyi tantervkészítés elméleti és gyakorlati kérdéseinek bemutatására az OKI Program- és Tantervfejlesztő Központ, az MKM előadóinak közreműködésével.

Nagy érdeklődéssel vettek részt szakvezetőink és gyakorlatvezetőink a továbbképzéseken, ezt az őszinteség, folyamatosság, rendszeresség és az igényesség jellemezte. Eredménye majd hallgatóink tervszerű képzésében realizálódik.

*

**Sass Attila: Az emberi tényező a nevelési folyamatban
– középiskolások véleményének tükrében
(1977–1993)**

Elérkeztünk a harmadik évezred küszöbére, amely az emberi erőforrás korábitól jelentősen eltérő szerepét fogja megkövetelni. A nagyobb horderejű politikai, társadalmi, gazdasági lépések hosszú távon meghatározzák a gazdaság, a társadalom, főként pedig az *emberi erőforrás teljesítményét, sorsát, az ember minőségét.*

A közoktatási rendszerrel szemben támasztott – többnyire kudarchoz vezető – illuzórikus elvárások döntően ideologikus céltételezésekből, a bonyolult társadalmi meghatározottság önkényes értelmezéséből, az emberi tényező helytelen vagy nem egyértelmű felfogásából, valamint a rendszerszemlélet törvényszerűségeinek figyelmen kívül hagyásából vagy érvényesítésének egyoldalúságából, és mindezek következményeként a hamis „alapokra” építkezés hatalmi eszközökkel történő végrehajtásából erednek. Ezen problémaforrások kölcsönhatása arra figyelmeztet, hogy a közoktatási rendszer egészét változtatni – megújítani kívánó törekvéseknek és elképzeléseknek más megfogalmazásában is csak a kölcsönös függőségek és meghatározottságok, a társadalmi – gazdasági feltételek és korlátok *rendszerszemléletű elemzése* szolgálhat elégséges alapul.

A pedagógiai tevékenységek társadalmi-gazdasági meghatározottsága és folyamat jellege nemcsak azt követeli, hogy sajátos törvényszerűségeit, a rendszerműködés kritériumait értékeljük, hanem reálisan feltárjuk a „kiindulási” feltételeket és korlátokat is. Mindez szükségessé is teszi, hogy a reális lehetőségek és a jövő feltételezhető perspektívái meghatározásához megvizsgáljuk azokat az előzményeket, amelyek a jelen állapot kialakulásához vezettek, és az elemzést az *emberi erőforrás kérdéseire összpontosítjuk* – olvashatjuk a kötet bevezetőjében.

A kötet írója pedagógiai munkásságának jelentős részét középiskolában töltötte, s kutatómunkájának fókuszában is ez az intézmény állt. Vizsgálatait a pedagógus, a tanuló és a szülő relációjában a középiskola nevelési folyamatában értelmezte. Célja az volt, hogy az emberi tényezőkhöz kapcsolódó környezeti hatásrendszerrel a tanulók nézőpontjából szerezzen információt. A téma részeredményeiről számos tanulmányban és előadásban adott értékes információt.

Az idősoros vizsgálat információinak összehasonlítása, a tendenciák elemzése arra utal, hogy a középiskolában olyan folyamatok érvényesültek az adatfelvételek által átfogott elmúlt két évtized-

ben, melyeknek forrása a társadalmi, a gazdasági, de dominánsan az iskola ideológiai-politikai meghatározottságában tárható fel. A tanulmány ezen folyamatok és változási tendenciák egyetlen strukturális elemének leírását tűzte ki célként.

A középiskola nevelőmunkájával szemben támasztott reális társadalmi igény a tanulói személyiség olyan fejlesztése, amely nemcsak eligazodni, hanem felismerni is képessé teszi az emberi tényezőt a jelen és a jövő valóságának konkrét viszonyai között, a lehetőségeket az egyéni célok és a társadalmi követelmények összekapcsolódására, megvalósítására.

Az emberi tényező jelentőségének „felértékelődése” tehát újabb feladatok elé állítja a középiskolát. A korábbtól minőségileg is lényegesen eltérő szemléletet követel a pedagógustól a nevelési folyamat értelmezésében, a nevelési célok megfogalmazásában, a tevékenységrendszer tartalmának meghatározásában.

A nevelési célrendszer vonatkozásában elengedhetetlennek tűnik az emberi erőforrás sajátosságainak rendszerszemléletű értékelése alapján korrigálni azokat a hamis feltételezéseket és „törvényszerűségeket”, amelyeknek forrása az ideológiai meghatározottság volt. E feladat megoldásában elsősorban a gyakorlat tapasztalatait szükséges figyelembe venni.

Nem hanyagolható el a középiskola nevelési lehetőségeinek a társadalmi realizálódása sem. Különösen fontos ebben a vonatkozásban az intézmény társadalmi presztízsének elemzése, amelynek színvonala, illetve annak alakulása hosszú távon meghatározza tényleges szerepét a felnővekvő nemzedékek nevelésében.

Az intézményt „személyessé” tevő *pedagógus* kulcsfontosságú tényező a nevelési folyamatban. Társadalmi presztízs ezen nevelési feladatainak és lehetőségeinek értelmezése és értékelése, pedagógiai koncepciója, pedagógiai „beidegződései”. Mind olyan kérdéskörök, amelyek a minőségileg új követelmények tükrében igényelnek elemzést. E bonyolult feladatok megoldásában az emberi erőforrás reális értékelése lehet az az orientációs támpont, amely a folyamatok rendszerszemléletű elemzését biztosíthatja. Struktúrájából és függőségeiből következően az iskola sajátos „tehetetlenséggel” rendelkezik, amely elsősorban az emberi erőforrás mibenlétéhez vezethető vissza. Ez a „tehetetlenség” többek között minden változtatással szemben megnyilvánul, így a nevelési folyamat, a nevelési feladatok újraértékelésének gyakorlati megvalósításában is számolni kell hatásával.

Az iskola sajátos *relatív autonómiával* is rendelkezik, amelynek következtében – az emberi tényezők kulcsszerepe miatt – a külső hatásokra és igényekre saját „nézőpontból” válaszol. A helyi nevelési rendszerekben az iskola és környezete együttműködésének egyik kritikus pontját ez a relatív autonómia jelenti. A relatív autonómiából és a szakmai szempontok érvényesítésének törekvéseiből következik, hogy az iskola a külső hatásokat és követelményeket elsősorban saját belső logikája szerint értelmezi.

Nem hagyhatók figyelmen kívül az iskola „felső” irányításából következő kérdések sem. Az iskola mint a közoktatási rendszer strukturális eleme lényegében politikai meghatározottságú. A politikai meghatározottság tényleges érvényesítésében az emberi tényező jelentősége kiemelkedő fontosságú. Állásfoglalását, az iskolával kapcsolatos értékelését a képviselt szervezeti funkciókkal komplex egységben hatalmi „helyzete”, emberi minősége, illetve a mikrokörnyezet sajátos viszonyai is determinálják. Elengedhetetlen az iskola reális lehetőségeinek és működési feltételeinek értékelésében az adott helyi környezet mint *objektív nevelési rendszer* vizsgálata.

Ahhoz, hogy az iskola a helyi nevelési rendszerben a vele szemben támasztott követelményeknek optimálisan eleget tudjon tenni, elengedhetetlen önmagának, azaz a működő pedagógiai rendszernek a megismerése: a belső folyamatok és tendenciák feltárása, a folyamatok közötti kölcsönhatások elemzése döntően az *emberi tényezők* szempontjából. Mint az idősoros vizsgálat adatainak összehasonlító leírása is bizonyítja, az iskola *társadalmi-szociális* környezetének életcéljai, magatartási normái, érdekei, törekvései, hagyomány és szokásrendszere, a tanulásról, a tudásról alkotott nézetei, a mindennapok problémái közvetlenül és áttételesen folyamatos hatást gyakorolnak

az iskolára, a pedagógusra. De nem hatástalan a pedagógus-tanuló, a pedagógus-szülő kapcsolatok alakulása sem.

Az iskolai tevékenységrendszer nem személytelen elemek összessége, nem személytelenül formálja a tanulókat. A folyamatban a döntő jelentőséget a közvetlenül, illetve a közvetve részt vevő emberi tényező hordozza. A személyes kapcsolatok és viszonyok alakulása az iskolán belül és kívül az emberi tényezőtől nagymértékben függ. Mindennek sajátos bizonyítékai a vizsgált folyamatban feltárható lényegi eltérések, amelyek nemcsak a tanulócsoportokat, hanem a pedagógus-tanuló viszonyokat is jellemzik.

Kétségtelen, hogy alapvető és lényegi változásokra van szükség az iskola teljes kérdéskörében.

A vizsgálat ráirányítja a figyelmet, hogy revidálni szükséges mind az egységes nevelői eljárások koncepcióját, mind pedig a különböző eljárások kronológiai homogenitásról alkotott elképzeléseket. Arra is utalásokat találunk, hogy mindinkább számolnunk kell a család és az iskola szerepének kedvezőtlen alakulásával. A baráti körök, a kortárs-csoportok és a tömegtájékoztató közvetítette tartalmak egymást nem egyszer erősítő, ugyanakkor ellentmondásos hatása jelentősen befolyásolhatja a család és az iskola nevelési eredményeit is. Nem hanyagolható el az „elmagányosodás” sem, amely a családtól és az iskolától történő elfordulás következménye. Mindez az emberi tényező sajátosságainak értékelésében a korábbi leegyszerűsített felfogás újragondolását követeli meg elsősorban az iskolától.

A kötet hasznos ismereteket nyújt mindazoknak, akik az intézményi nevelés problémáit és kudarcait tanulmányozzák, és az emberi tényező kérdéseinek új szempontú megközelítését mind sürgetőbb feladatnak tartják az oktatáspolitikai koncepció meghatározásában, valamint a nevelési reálfolyamatok elemzésében.

Acta Pedagógica Debrecina 95. szám. Kiadta a KLTE Neveléstudományi Tanszéke, Debrecen, 1977. Felelős szerkesztő: Papp János.

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolaszázatorium
Budapest

Morlin Imre: Templom az erdő szélén

Az ismert ifjúsági regények jezsuita szerzője 26 hónapot töltött a makkosmáriai búcsújáró kegytemplom szolgálatában mint az erdőszélén épült templom lelkésze. Írása ihletét részben az ott töltött évek élményei nyújtották.

A könyv értéke kétségtelen. Erőteljes katolikus meggyőződés fűti a szerzőt. Értékelemzőként saját személye ad háttérrel mondanivalójához; ahhoz, hogy valakiről elmondjon valamit. Eligazít az emberi cselekedetek mozgatórugói között. Morlin Imre prózája finom, érzékletes megfigyelésekből, pontosan megragadott hangulatképekből épül fel. Ezek dinamikája adja az írások ritmusát, belső lüktetését. Novelláinak hősei a hétköznapi szürke monotóniájából kitörni vágyó, szeretetre, odafigyelésre áhítozó emberek, mint *A perzsabundás hölgy* papgyűlölő, de most haldokló férje, a *Bodri Éva* asszonya, aki most válik férjétől, a *Gázolás* titokzatos Dezső bácsija, aki most búcsúzik hosszúra nyúlt földi életétől, vagy a Dózs atyához korahajnalt becsengető negyven év körüli, borostás arcú férfi *A tiszteletdíj* című novellából. Életük irányítása kicsúszik a kezükből, és tragédiák okozói vagy szenvedői lesznek.

Az erdő széli templom egykori lelkésze most rangos íróként enged betekintést hivatása emberi szépségeibe, rokonszenvet keltő tetteibe. Miközben aprólékos műgonddal villantja fel a pillanat szépségeit, gondjait, szinte szociográfiai hitelességű tudósítást ad a máról: társadalomrajzot alkotva.